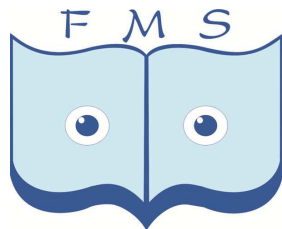

**FAKULTET ZA MEDITERANSKE POSLOVNE STUDIJE
TIVAT**

Vukan Rajković

KULTURNA BAŠTINA CETINJA

SPECIJALISTIČKI RAD

Tivat, septembar 2018.

**FAKULTET ZA MEDITERANSKE POSLOVNE STUDIJE
TIVAT**

KULTURNA BAŠTINA CETINJA

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentor: Prof. dr Srđa Popović
Predmet: Menadžment kulturnih resursa

Student: Vukan Rajković
Broj indeksa: S44/17
Smjer: Nautički turizam i upravljanje

marinama

Tivat, septembar 2018.

SAŽETAK

Cetinje, nekadašnja i sadašnja prijestonica Crne Gore, posjeduje izuzetno bogatstvo prirodnog, kulturno-istorijskog i duhovnog nasljeđa. Kontinuitet kulturnog razvoja Cetinja može se pratiti kroz sačuvanu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu na kojoj su sve generacije ostavljale manje ili više prepoznatljiv trag.

Zbog svog bogatog istorijskog, graditeljskog, kulturno-umjetničkog, ambijentalnog i duhovnog nasljeđa, istorijsko jezgro Cetinja je kulturno dobro od nacionalnog značaja i s pravom se smatra jednim od najvrijednijih segmenata kulturne baštine Crne Gore.

Upravo se na Cetinju nalaze najznačajnije institucije i objekti koji se tiču istorije i kulture Crne Gore, što se može smatrati izvanrednim vrijednostima i potencijalima grada.

Ključne riječi: kultura, kulturna baština, muzeji, zbirke, kulturno-istorijski objekti, inostrana poslanstva, spomeničko nasljeđe, materijalna i nematerijalna baština.

S A D R Ź A J

SAŽETAK	3
UVOD	6
1. KULTURNA BAŠTINA	11
1.1. Pojemno određenje	11
1.2. Materijalna i nematerijalna kulturna baština	12
2. KULTURNO - ISTORIJSKI OBJEKTI	13
2.1. Vlačka crkva	14
2.2. Manastir Sv. Petra cetinjskog	14
2.2.1. Manastirska riznica	15
2.3. Biljarda - Njegošev muzej	16
2.4. Dvorac kralja Nikole – Memorijalni muzej kralja Nikole	17
2.5. Crkva na Ćipuru	18
2.6. Plavi dvorac – predsjednička rezidencija	18
2.7. Bolnica Danilo I	19
2.8. Djevojački institut	19
2.9. Zetski dom – Narodno pozorište	20
2.10. Vojni stan – Sportski centar	20
2.11. Vladin dom – Narodni muzej Crne Gore (NMCG)	21
2.11.1. Umjetnički muzej	21
2.11.2. Istorijski muzej	22
2.11.3. Arheološki muzej	22
2.12. Katolička crkva sv Antuna Padovanskog	23
3. INOSTRANA POSLANSTVA	24
3.1. Austrougarsko poslanstvo - Fakultet likovnih umjetnosti	24
3.2. Rusko poslanstvo - Ministarstvo vanjskih poslova	25

3.3. Italijansko poslanstvo - Nacionalna biblioteka CG Đurđe Crnojević	25
3.4. Francusko poslanstvo - Centralna narodna biblioteka Đurđe Crnojević	26
3.5. Britansko poslanstvo - Muzička akademija	27
3.6. Srpsko poslanstvo - Etnografski muzej	28
3.7. Tursko poslanstvo - Fakultet dramskih umjetnosti	28
3.8. Bugarsko poslanstvo - Gradska kafana	29
3.9. Njemačko poslanstvo.....	29
3.10. Belgijsko poslanstvo	30
3.11. Grčko poslanstvo	30
3.12. Američko poslanstvo	30
 4. SPOMENIČKO NASLJEĐE CETINJA	32
4.1. Mauzolej vladike Danila na Orlovom kršu	32
4.2. Spomenik Lovćenska vila	32
4.3. Mauzolej Petra II Petrovića Njegoša na Lovćenu	33
4.4. Spomenik Ivanu Crnojeviću	34
 5. ETNOGRAFSKI MUZEJ KAO ČUVAR KULTURNE BAŠTINE	35
5.1. Zbirka privrednih predmeta	35
5.2. Zbirka narodnih nošnji	37
5.3. Zbirka nakita	38
5.4. Zbirka oružja	38
5.5. Zbirka pokućstva i posuđa	39
5.6. Zbirka predmeta za proizvodnju tekstila	40
5.7. Zbirka upotrebnog tekstila	41
5.8. Zbirka muzičkih instrumenata.....	42
5.9. Zbirka predmeta za uživanje duvana	43
 ZAKLJUČAK	44
LITERATURA	45

UVOD

Bogato i raznovrsno kulturno nasljeđe Crne Gore seže u daleku prošlost i sadrži mnogobrojne elemente koji su se uzajamno prožimali i stapali. Različiti kulturni slojevi vjekovima su se taložili na ovim prostorima, smjenjivale su se razne kulture i civilizacije, miješali razni stilovi i uticaji. Iz tog veoma bogatog i raznolikog nasljeđa, koje sadrži elemente kulture ilirskog, grčkog, rimskog, vizantijskog, slovenskog, mletačkog i islamskog porijekla nastala je specifična kulturna baština Crne Gore.

Kroz raznovrsnost kulturne baštine iščitava se i istorija Cetinja, istorijske i sadašnje prijestonice Crne Gore. Grad je smešten u Cetinjskom polju koje se nalazi ispod planine Lovćen, na prosečnoj nadmorskoj visini od 670 m. Zbog svoje autentične arhitekture i velikog broja istorijskih građevina, relikvija, manastira, crkvi i muzeja, ovaj grad je dobio naziv „Grad-muzej“.¹

Nastanak Cetinja uslovile su specifične kulturno-istorijske prilike i događanja u XV vijeku. Osvajački pohodi Turaka prisilili su tadašnjeg gospodara Zete, Ivana Crnojevića, da sjedište svoje države iz Zetske ravnice, iz utvrđenog grada Žabljaka, premjesti prvo na Obod 1475. godine, a zatim dublje u brda, na Cetinjskom polju u podnožju planine Lovćen. Tu je 1482. godine Ivan Crnojević podigao sebi dvor, a dvije godine kasnije i manastir i tako je utemeljio novu prijestonicu države koja je dobila ime Cetinje. Utemeljenje Cetinja označilo je kraj srednjovjekovne zetske i početak nove crnogorske istorije, a 1482. godina se smatra godinom osnivanja grada. Cetinje postaje svjetovni i duhovni centar u kojem Ivanov sin Đurađ Crnojević osniva prvu državnu štampariju na Balkanu, tzv. Crnojevića štampariju.² Međutim, pri kraju XV vijeka, zbog gubitka Zetske samostalnosti, prekida se nagli uspon Cetinja da bi, krajem XVII vijeka, dolaženjem na vlast dinastije Petrović, Cetinje počelo ponovo da se razvija.

Cetinje se osjetnije razvija za vrijeme vladavine Petra II Petrovića Njegoša (1830-1851), koji nedaleko od manastira izgrađuje novu vladarsku rezidenciju Biljardu, a za njegovo

¹ <https://www.klix.ba/vijesti/regija/cetinje-grad-muzej-posjeti-svaki-osmi-turista-u-crnoj-gori/151012028>, (12. 06. 2018., u 23h)

² <http://www.mku.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=111218&rType=2>, (12. 06. 2018., u 11h)

vrijeme na Cetinju počinju da se grade privatne kuće o čemu postoje sačuvani podaci. Od Manastira i Njegoševe Biljarde, Cetinje se postepeno širilo, prateći pritom pravce glavnih puteva koji su vodili, jedan prema Rijeci Crnojevića i drugi u pravcu Lovćena. Tu, na raskršću puteva, začeo se istorijski centar grada.

Dalji razvoj i veliki progresi Cetinja zabilježen je za vrijeme vladavine knjaza, kasnije kralja Nikole I Petrovića. Na planu Cetinja iz 1860. godine vidljivo je da osim Manastira, Biljarde i crkve na Čipuru postoji formirano naselje uz dvije ulice: Dvorsku i Katunsku (kasnije Njegoševa). Na ukrštanju ovih dviju ulica formirao se trg na kome se nalazilo stablo i bunar. Naselje su formirale 34 kuće građene u nizu, uz dvije ulice.³ Sedamdesetih godina XIX vijeka Cetinje dobija fizionomiju grada sa pravilnim urbanim razmještanjem kuća, pa godine 1872. ima već 115 kuća i oko 500 stanovnika, a samo tri godine kasnije 160 kuća i gotovo utrostručeni broj stanovnika (1400). Dobar dio kuća je na sprat, a krovovi se od 1870. godine ne pokrivaju slamom već se, po zvaničnoj naredbi, moraju pokrivati crijepom.⁴ Osim Biljarde, dotad jedinog objekta javne namjene, niču veća zdanja: prva moderna gostionica, poznata Lokanda, novi dvor knjaza Nikole, zgrada Djevojačkog instituta, Bolnica Danilo I, radni prostor za poštu i telegraf, Redakciju lista Glas Crnogorca i druge državne institucije.⁵

Poslije Berlinskog kongresa 1878. godine Cetinje se ubrzano razvija i grad poprima odlike prijestonice. Gradsko područje se znatno proširuje, otvaraju se diplomatska poslanstva, prosvjetne i kulturne ustanove, niče veliki broj zgrada, razvijaju se gradske djelatnosti, uređuju se ulice, podižu dva parka, otvaraju trgovinske i zanatske radnje, pijaca, kao i znatan broj ugostiteljskih objekata. Cetinje dobija i telefonske linije sa svim većim mjestima u Crnoj Gori, gradi se vodovod (1891), uvodi električno osvjjetljenje (1910), pa Cetinje postaje značajno središte ne samo duhovne, već i urbane kulture Crne Gore.

U skladu sa problematikom istraživanja, određen je problem istraživanja. Činjenica je da Cetinje ima bogatu kulturno nasljeđe i velike turističke potencijale ali, ipak se nameće potreba da se svi ti potencijali vrednuju i afirmišu na pravi način, jer se identitet određene

³ Grupa autora, *Menadžment plan istorijskog jezgra Cetinja*, DPC Podgorica, Podgorica, 2009., str. 39.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

destinacije gradi, prije svega, na njenoj kulturnoj raznolikosti i očuvanju svih onih vrijednosti koje duhovno obogaćuju, a koje su stvarale prethodne generacije.

Na osnovu prepoznatog problema istraživanja, koje ima teorijsko – empirijski karakter, dolazi se do predmeta istraživanja. Predmet istraživanja ovog rada jeste kulturna baština Cetinja, pri čemu će akcenat biti na najznačajnijim kulturno-istorijskim objektima ovog grada i zbirkama etnografskog muzeja, kao značajnog čuvara i promotera naše kulturne baštine.

Cilj istraživanja je bio da se odgovori na pitanje zašto i koja saznanja se stiču vezano za predmet istraživanja. Kod cilja istraživanja najčešće se sreće podjela na društveni i naučni cilj istraživanja.

Društveni cilj istraživanja bio bi obezbjeđivanje naučnih saznanja na osnovu kojih se mogu preduzimati određene društvene mjere u oblasti očuvanja kulturnog nasljeđa, prezentovanja, unaprijeđenja i korišćenja kulturnih resursa, kako bi se povećao prosperitet Crne Gore i Cetinja.

Naučni cilj ovog rada je dostizanje određenog nivoa naučnog saznanja i podizanje svijesti o značaju kulturne baštine koja u velikoj mjeri promoviše identitet i oblikuje i turistički imidž lokaliteta. Dakle, cilj ovog rada je da ukaže na značaj valorizovanja, očuvanja i afirmisanja kulturne baštine Cetinja, jer je upravo očuvanje kulturnog nasljeđa i prenošenje tradicionalnih vrijednosti ono što daje regionalni ili lokalni identitet određenoj destinaciji i predstavlja potencijalno najznačajniji faktor formiranja nacionalnog brenda kojim se gradi najpozitivnija slika.

Iz postavljenog problema, predmeta i cilja istraživanja proizlazi i generalna hipoteza istraživanja koja glasi:

Hg – Upoznavanje sopstvene kulturne baštine i podizanje svijesti o njenom značaju preduslov je za njenu valorizaciju, očuvanje i prezentaciju.

Posebne hipoteze se razvijaju iz generalne i one obrađuju djelove predmeta istraživanja. Provjeravaju se sledeće hipoteze:

H1 - Kulturna baština podrazumijeva dobra koja su naslijeđena od prethodnih generacija ili koja nastaju u sadašnjosti, a imaju specifičnu vrijednost za ljude i treba da budu sačuvana za buduće generacije.

H2 - Shvatajući značaj kulturne baštine i kulturnog resursa kao vodećeg proizvoda destinacije, stvara se polazna osnova za prezentovanje materijalnih i duhovnih specifičnosti određene destinacije.

H3 - Uspješno upravljanje kulturnom baštinom i aktivno uključivanje javnosti u proces njenog očuvanja, temelj je na kojem se bazira dalji razvoj Cetinja.

Metode istraživanja koje su upotrijebljene u ovom radu temeljene su na dostupnoj naučnoj i stručnoj literaturi, planskim dokumentima i internet izvorima. U radu je primijenjena deskriptivna metoda kojom su opisani kulturno-istorijski objekti, spomenici i zbirke cetinjskih muzeja, kao i metoda kompilacije kojom su preuzeti neki djelovi tuđih opažanja i zaključaka. U istraživanju teme ovoga rada, korišćena je metoda indukcije i dedukcije, analiza - sinteza, konkretizacija - generalizacija. Rad bi trebalo bi da ima sistematičnost, objektivnost, opštost i provjerljivost.

Aktuelnost i značaj predmetne teme istraživanja trebalo bi da predstavlja opravdanost ovog specijalističkog rada. Teorijski gledano, brojne studije ukazuju da kulturni resursi još uvijek nijesu dovoljno iskorišćeni i da svijest lokalnog stanovništva o značaju vlastitog kulturnog nasljeđa još uvijek nije u dovoljnoj mjeri probuđena. Praktični značaj rada ogledao bi se kroz neposrednu primjenu podataka do kojih se tokom realizacije istraživanja došlo.

Rad bi trebalo da ukaže na postojanje konkretnih kulturnih sadržaja crnogorske prijestonice, a mogao bi biti i korisna smjernica za planiranje aktivnosti usmjerenih na očuvanje kulturne baštine, kako na lokalnom tako i na globalnom nivou.

Rad se sastoji od sadržaja, uvoda i pet tematskih cjelina. Uvodno poglavlje odnosi se na nastanak i razvoj Cetinja, istorijske i sadašnje prijestonice Crne Gore, u periodu od XV do XX vijeka, kao i na strukturu, predmet, cilj, polazne hipoteze i metodologiju izrade rada.

U prvom poglavlju se daje pojmovno određenje kulturne baštine, navodi se osnovna podjela baštine na materijalnu i nematerijalnu kulturu, pojašnjava što koja obuhvata, odnosno čime se koja bavi i što joj pripada.

Druga cjelina govori o najznačajnijim i najstarijim očuvanim kulturno-istorijskim objektima Cetinja, njihovom istorijatu, funkciji i sadržajima, o njihovoj materijalnoj i duhovnoj vrijednosti.

Treće poglavlje se odnosi na kulturno-istorijske objekte koji su, nakon Berlinskog kongresa 1878. godine u vrijeme vladavine crnogorskog knjaza, potom kralja Nikole I Petrovića Njegoša, izgrađivani ili unajmljivani za potrebe inostranih poslanstava, a u četvrtom se pominje najznačajne spomeničko nasljeđe Cetinja.

U petom poglavlju se govori o zbirkama Etnografskog muzeja na Cetinju i kroz njihov prikaz ističe značaj ove ustanove u smislu valorizovanja, čuvanja i prezentacije kako materijalne, tako i duhovne kulturne baštine Crne Gore.

Na kraju se nalaze zaključna razmatranja, nakon čega je dat popis korišćenih štampanih i elektronskih izvora.

1. KULTURNA BAŠTINA

1.1. Pojmovno određenje

Pojam kulturna baština (kulturno nasljeđe) je veoma širok pojam, pa je njegovo bliže određenje povezano s teškoćama. Naime, pojmovi „kultura“ i „baština“, od kojih je taj pojam sastavljen, isto tako su vrlo široki. Kultura obuhvata čovjekovo svjesno i plansko preobražavanje prirode, ali i stvaranje duhovnih vrijednosti kojima se potvrđuje njegov specifičan položaj u svijetu.⁶ Marasović na primjer, pišući sa pozicije historičara umjetnosti i kulture, navodi da kultura obuhvata tvorevine ili pojave u materijalnom i duhovnom životu svakog naroda i čovječanstva u cjelini, dok baštinu shvata kao nasljeđe koje preci ostavljaju potomcima.⁷ Uprkos kompleksnosti i višeznačnosti pojma, baštinu je moguće jednostavno odrediti kao dobro dobijeno u nasljeđe koje se prenosi budućim generacijama. Baština je nositelj identiteta određene društvene zajednice, ona predstavlja njenu prošlost, a ima implikacije i na njenu sadašnjost, odnosno budućnost.⁸ Dakle, kulturna baština podrazumijeva dobra koja su naslijeđena od prethodnih generacija ili koja nastaju u sadašnjosti, a imaju specifičnu vrijednost za ljude i treba da budu sačuvana za buduće generacije. Ova dobra najčešće su pod režimom zaštite, imaju simbolički značaj u svijesti ljudi, a sa ekonomske strane predstavljaju turistički potencijal. Kulturna baština utiče na identitet određene zajednice, regiona ili države.

Donošenjem UNESCO-ove,⁹ Konvencije o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine 1972. godine, pojam „kulturna baština“ jasnije odražava savremeno shvatanje da je riječ o dobrima koja je sadašnji ljudski naraštaj naslijedio od ranijih generacija, što onda uključuje i obavezu da se ta ista dobra u najvećoj mogućoj mjeri zaštite i očuvaju za buduće generacije. Drugim riječima, pojam kulturne baštine naglašava ideju čuvanja, tj.

⁶ Mitrović, M., Petrović, S., *Sociologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1994, str. 112-113.

⁷ Marasović, T., *Kulturna baština*, sv. I, Veleučilište Split, Split, 2001., str. 9.

⁸ Jelinčić, D., *Kultura u izlogu*, Kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima, Meandarmedia, Zagreb, 2010., str. 17. i 18.

⁹ UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) je organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija osnovana 1946. godine, sa ciljem da doprinese miru i sigurnosti među nacijama kroz obrazovanje, nauku i kulturu.

zaštite materijalnih i nematerijalnih dostignuća ljudske kulture, ne samo na dobrobit i uživanje sadašnje, nego takođe i budućih ljudskih generacija. Riječ „baština“ ukazuje da se radi o vrijednostima koje nadilaze uske nacionalne okvire unutar pojedinih država te su od značenja za cjelokupno čovječanstvo.¹⁰

Kulturna baština može savremenom čovjeku i društvu otkriti mnoge vrijednosti. Tako, kulturna dobra s obzirom na njihove osobine mogu imati istorijsku vrijednost, vrijednost starosti, umjetničku, ambijentalnu te urbanističku vrijednost, vrijednost izvornosti, vrijednost rijetkosti, vrijednost reprezentativnosti i vrijednost cjelovitosti.¹¹ S druge strane, uzimajući u obzir ulogu kulturne baštine u današnjem društvenom životu, ona ima naučnu, obrazovnu, kulturnu, kulturnu te privrednu vrijednost. Osim navedenog, kulturna baština je, svakako, i važan element identiteta manjih i većih ljudskih zajednica.

Materijalna i nematerijalna kulturna baština

Kulturna baština (kulturno nasljeđe) se dijeli na materijalnu i nematerijalnu kulturu.

Materijalnoj kulturi, koja može biti nepokretna i pokretna, pripada: arhitektura, arheološka nalazišta, spomenici, vjerski objekti, dvorci, muzeji, memorijalni centri, galerije itd, kao i umjetničke, istorijske, etnološke, arheološke zbirke i sl.

U nematerijalnu kulturu spadaju – znanja, vještine, stari zanati, narodna umjetnost, običaji, muzika, folklor, religija, gastronomija, tradicija... Dakle, nematerijalna kulturna baština se prenosi sa generacije na generaciju putem jezika, gestova, usmenih predanja, starih znanja i vještina, muzike, igre, običaja, obreda i svečanosti. Nalaganje badnjaka na Božić, pravljenje njeguškog sira, cetinjski humor, Dani vina i ukljeva na Rijeci Crnojevića, Proslava Petrovdana i dani meda itd, samo su neki od brojnih elemenata nematerijalne kulturne baštine koji se vežu za Cetinje. Ona je osnov prepoznavanja kulturne raznolikosti i stoga zauzima značajno mjesto u kulturnoj baštini svakog naroda. Svakako, jedna od osnovnih funkcija kulture jeste prenošenje kulturnih dobara i vrijednosti na pojedince i grupe, sa generacije na generaciju, sa koljena na koljeno.

¹⁰ Šošić, T., *Pojam kulturne baštine - međunarodno pravni pogled*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51., 4/2014., str. 833-860.

¹¹ Marasović, T., op. cit., str. 12.

2. KULTURNO – ISTORIJSKI OBJEKTI

Resurs koji je na Cetinju najlakše prepoznatljiv su institucije kulture i kulturno istorijski potencijali grada. Na području opštine Cetinje nalazi se šest nacionalnih institucija kulture: Narodna biblioteka, Narodni muzej, Zavod za zaštitu spomenika, Mauzolej na Lovćenu, Kraljevsko pozorište i Državni Arhiv. Značajan kulturni potencijal Cetinja jesu i 55 spomenika kulture od kojih su 27 u gradskom, a 28 u prigradskom području i to u najvećem dijelu u zonama Nacionalnih parkova Lovćen i Skadarsko jezero.¹² Istorijsko jezgro Cetinja je kulturno dobro od nacionalnog značaja i predstavlja skladan spoj raznorodnih elemenata, pojedinačno zaštićenih objekata, parkovskih struktura, pravilne urbane matrice i primjer jedinstvenog i autentično očuvanog urbanizma malih gradova, prilagođenog okruženju, sa arhitekturom visokog kvaliteta.¹³

Slika 1: Istorijsko jezgro Cetinja

Izvor: <http://www.travelblog.org/Photos/3057352>

¹² <http://www.cetinje-mojgrad.org/?p=56> (09. 08. 2018., u 17h)

¹³ Grupa autora, *Menadžment plan istorijskog jezgra Cetinja*, Cetinje, 2014., str. 8.

2.1. Vlaška crkva

Vlaška crkva je najstarija građavina koja se pominje na Cetinju. Smatra se da su je 1450. godine podigli stočari (Vlasi), koji su u Cetinjskom polju imali svoje katune. Posvećena je Rođenju Bogorodice. U sadašnjem obliku sazidana je 1864. godine i tom prilikom su u temeljne zidove objekta ugrađeni stećci koji su se nalazili u neposrednoj blizini crkve. Ograda oko crkve je sačinjena od 1544 cijevi pušaka zaplijenjenih u bitkama sa Turcima.

Slika 2: Vlaška crkva

Izvor: <https://www.google.me/search?q=vlaška+crkva&rlz=1C2GGGE>

2.2. Manastir Sv. Petra cetinjskog

Cetinjski manastir se nalazi na podnožju Orlovog krša, na mjestu na kojem se nekad nalazio dvor Ivana Crnojevića. Podigao ga je vladika Danilo između 1701. i 1704. godine. Manastirski kompleks je više puta rušen i obnavljan, dograđivan i adaptiran. U manastiru je smješten čivot sv. Petra Cetinjskog, čiji je kult uticao da se Cetinjski manastir često pominje pod njegovim imenom. Dvije veoma značajne hrišćanske relikvije, koje se čuvaju u Cetinjskom manastiru su ruka sv. Jovana Krstitelja i čestica časnog krsta. Kutije sa svetim moštima i česticom časnog krsta izrađene su od masivnog zlata i ukrašene krupnim plavim safirima, briljantima i rubinima. Cetinjski manastir bio je rasadnik kulture i pismenosti i u njemu je radila čuvena štamparija Crnojevića.

Slika 3: Cetinjski manastir

Izvor: <https://dobrocinstvo.rs/wp-content/uploads/2016/04/16-Cetinjski-manastir-jpg>,

2.2.1. Manastirska riznica

U sklopu Manastira nalazi se i manastirska riznica. U riznici cetinjskog manastira posebno mjesto zauzima zbirka rukopisa i stare štampane knjige. Pravu dragocjenost Riznice predstavljaju knjige i predmeti iz epohe Crnojevića, a Oktoih prvoglasnik je ljepotom štampe ostao neprevaziđen u našem starom štamparstvu. Veoma značajni eksponati su pečat i štap Ivana Crnojevića, osnivača Cetinja, kruna Stevana Dečanskog, obredni predmeti, brojni krstovi ukrašeni dragim kamenjem, jevanđelja, ikone... Sačuvane su odežde svih vladika iz kuće Petrovića, među kojima se izdvajaju one koje su pripadale svetom Petru i Njegošu.

Slika 4: Dio enterijera riznice cetinjskog manastira

Izvor: <https://www.turizzam.com/sr/crna-gora/attraction/view/riznica-cetinjskog-manastira/>

2.3. Biljarda – Njegošev muzej

Biljarda je najznačajniji spomenik profanog graditeljstva u obliku utvrđenog zamka, iz prve polovine XIX vijeka. Podigao je Petar II Petrović Njegoš 1838. godine, kao svoju rezidenciju, a u njoj je bio smješten i Senat i državna administracija.¹⁴ Naziv je dobila po prvom bilijaru koji je Njegoš donio u Crnu Goru i koji je bio smješten u jednoj od prostorija. Izgrađena je kao utvrđeni zamak, sa visokim kamenim zidom i četiri kružne odbrambene kule na sva četiri ugla.

Slika 5: Biljarda

Izvor: <https://www.pinterest.co.uk/pin/376472850071128296/>

Nekadašnja Njegoševa rezidencija, danas je Memorijalni muzej, koji posjeduje zbirku od oko 140 eksponata. Tu su Njegoševi lični predmeti- Njegošev bilijar, stolica za odmaranje, dio namještaja, pasoš, zlatno pero, mastionica, prsten, Njegoševa radna soba i biblioteka sa svim izdanjima Njegoševog Gorskog vijenca iz prošlog vijeka. Veoma dragocjen dokument je testament Petra II Petrovića Njegoša.

U blizini Biljarde, na uzvišenju neposredno iznad Cetinjskog manastira nalazu se *Tablja*, odbrambena kula koju je sagradio Petar II Petrović Njegoš. Umjesto u odbrambene svrhe koristila se za ispaljivanje počasnih salvi prilikom dolaska važnih gostiju na Cetinje. Takođe su na njoj, kao ratni trofeji, isticane odsječene turske glave. Kasnije je pretvorena u zvonik sa kojeg se oglašavalo zvono za velike praznike i pozdravljali počasni gosti.

¹⁴ Kasalica V., *Kulturna baština Crne Gore*, Kulturni centar Bar, Bar 2008., str. 91.

Slika 6: Tablja

Izvor: <https://www.google.me/search?rlz=1C2GGGE>

2.4. Dvorac kralja Nikole – Memorijalni muzej kralja Nikole

Dvor kralja Nikole podignut je 1867. godine. Svoj današnji izgled dobija 1910. godine kada je Crna Gora proglašena za kraljevinu. Lociran je u tadašnjoj Dvorskoj ulici (danas Dvorski trg), u neposrednoj blizini Cetinjskog manastira, Ćipura i Njegoševe Biljarde. Frontalno je okrenut prema trgu, dok njegovo zaleđe čini parkovski prostor. Stražnju fasadu krasi komforno stepenište, koje je otvorena veza između objekta, vrta i gradskog parka. Nekadašnji dvor danas je memorijalni muzej u kojem se čuva veliki broj eksponata (oko 140.000). Značajan dio stalne postavke čine prostorije sa autentičnim namještajem, veliki broj predmeta za ličnu upotrebu kraljevske familije, odjeća i nakit, fotografije, grbovi, umjetničke slike, zastave, odlikovanja, pečati, oružje kao i bogata biblioteka.

Slika 7: Dvor kralja Nikole

Izvor: <https://www.google.me/search?q=dvorac+kralja+nikole&tbm>

2.5. Crkva na Ćipuru

Kralj Nikola je 1886. godine za dvorske potrebe podigao crkvu Rođenja Bogorodice na Ćipuru. Crkva je izgrađena na ostacima manastira Crnojevića iz XV vijeka, koji je srušen 1692. godine, kada je Sulejman-paša Bušatlija napao Cetinje. Ostaci nekadašnjeg manastirskog kompleksa Crnojevića su ponovo vidljivi od kraja 80-ih godina XX vijeka, kada su vršena arheološka iskopavanja na lokalitetu Ćipur. U crkvi Rođenja Bogorodice, na samom ulazu nalaze se mermerne grobnice kralja Nikole i kraljice Milene.

Slika 8 i 9: Crkva na Ćipuru

Izvor: <https://www.google.me/search?biw=1396&bih=691&tbm=isch&sa=1&ei>

2.6. Plavi dvorac

Na početku XX vijeka, 1900. god, započela je izgradnja rezidencije prijestolonasljednika Danila, sina kralja Nikole. U unutrašnjost objekta vodi komforno, polukružno stepenište, a svojom ljepotom izgleda izdvaja se sala na spratu, sa stropnom štukaturom. Direktni kontakt sa vrtom, na koji se nadovezuje gradski park, ostvaren je stražnjim stepeništem sa naglašenim gelenderom. Danas je u ovom objektu smještena predsjednička rezidencija.

Slika 10: Plavi dvorac

Izvor: <https://www.google.me/url?sa=i&source=images&cd>

2.7. Bolnica Danilo I

U drugoj polovini XIX vijeka, kralj Nikola podiže na Cetinju bolnicu “Danilo I”, koja je bila prva i zadugo jedina bolnica u Crnoj Gori.

Slika 11: Bolnica Danilo I

Izvor: <https://www.google.me/search?rlz=1C1GGGE>

2.8. Djevojački institut

Zgrada Djevojačkog instituta “Carice Marije” izgrađena je 1871. Institut su pohađale djevojke iz uglednih crnogorskih porodica i iz inostranstva. Tokom vremena zgrada je pretrpjela brojne sanacije i adaptacije. Vrijednost objekta sadržana je u njegovoj istorijskoj, kulturnoj i prosvjetnoj ulozi.

Slika 12: Studentski dom, nekadašnji Djevojački institut carice Marije

Izvor: <https://www.google.me/url?sa=i&source=images&cd>

2.9. Zetski dom – Narodno pozorište

Zgrada Narodnog pozorišta - Zetski dom, prvog pozorišta u Crnoj Gori, gradi se nakon Berlinskog kongresa 1878. godine, od kada se Crna Gora intenzivno razvija i teritorijalno uvećava. Tih godina broj stanovnika raste, formira se i izvjestan intelektualni potencijal, formira se muzička i pozorišna sekcija iz koje nastaje i organizuje se muzički i pozorišni život grada.

Slika 13: Narodno pozorište Zetski dom

Izvor: <https://cetinje.me/~cetinje/index.php/en/visit-cetinje/cetinje-travel/134-vodic/kultura>

2.10. Vojni stan- Sportski centar

Godine 1896. na Obilića poljani je završen Vojni stan, objekat za potrebe smještaja stalne formacije crnogorske vojske. Danas se objekat koristi za potrebe ugostiteljstva, sporta i kulture.

Slika 14: Vojni stan

<https://www.google.me/url?sa=i&source=images&cd>

2.11. Vladin dom - Narodni muzej Crne Gore

Najreprezentativnija zgrada javne namjene, podignuta za vrijeme kralja Nikole na Cetinju, je Vladin dom. Ova monumentalna građevina u neobaroknom stilu, podignuta je u neposrednoj blizini Biljarde 1910. godine za potrebe državnog aparata Crne Gore. Danas je u Vladinom domu Narodni muzej Crne Gore koji funkcioniše u okviru šest organizacionih jedinica: Umjetnički muzej, Istorijski muzej, Arheološki muzej, Etnografski muzej, Njegošev muzej- Biljarda i Muzej Kralja Nikole, a organizacionoj strukturi ove ustanove pripadaju i Mauzolej na Lovćenu, Njegoševa rodna kuća na Njegušima, atelje i galerija Dado Đurić. Dio ovog kompleksa je i bibliotečko-arhivsko odjeljenje sa više od 100 000 knjiga i preko 100 000 dokumenata.¹⁵

Slika 15: Vladin dom

Izvor: <https://volimpodgoricu.me/wp-content/uploads/2017/11/111334297.jpg>

2.11.1. Umjetnički muzej

Smješten u zgradi Vladinog doma ima veoma bogat fond umjetničkih djela i predstavlja jedan od najznačajnijih u zemlji sa oko 3000 eksponata, među kojima su zbirke kopija fresaka, ikone, Zbirka crnogorske likovne umjetnosti, Zbirka jugoslovenske likovne

¹⁵ Kapičić, A., Vujačić, V., *Vodič kroz muzeje Crne Gore*, DPC, Podgorica 2007., str.8.

umjetnosti, Zbirka stranih autora, Zbirka karikatura i djela savremene likovne umjetnosti. Kao dio Umjetničkog muzeja ističe se Plava kapela u kojoj je izložena ikona Bogorodica Filermosa.

Slika 16 i 17: Dio postavke Umjetničkog muzeja

Izvor: <http://www.mnmuseum.org/images/Galerija8.jpg>

2.11.2. Istorijski muzej

Istorijski muzej je smješten u prizemlju zgrade Vladinog doma. Njegova postavka ilustruje istoriju Crne Gore od srednjeg vijeka do naših dana. Među eksponatima je i zbirka prvog novca Crne Gore – perpera, ratne zastave, oružje, trofeji, uniforme itd.

Slika 18: Dio postavke Istorijskog muzeja

Izvor: <https://www.google.me/imgres?imgurl=http%3A%2F%2F>

2.11.3. Arheološki muzej

Novoosnovani arheološki muzej formiran je od raznovrsnih arheoloških predmeta pribavljenih sa najznačajnijih arheoloških lokaliteta u Crnoj Gori, od praistorijskog do srednjovjekovnog razdoblja.

2.12. Katolička crkva sv Antuna Padovanskog

Katolička crkva posvećena Sv. Antunu Padovanskom sagrađena je 1912. godine u blizini kompleksa austrougarskog poslanstva. Sagrađena je za potrebe stanovništva katoličke vjeroispovijesti, i danas je aktivna i u njoj službuje Franjevačko sestrinstvo.

Slika 19: Katolička crkva sv Antuna Padovanskog

Izvor: <http://www.cetinje-mojgrad.org/wp-content/uploads/2009/11/CRKVA-SV.-A.P>

3. INOSTRANA POSLANSTVA

Nakon Berlinskog kongresa 1878. godine i uspostavljenih diplomatskih odnosa sa velikim brojem evropskih zemalja i SAD, Cetinje doživljava ubrzani arhitektonski i kulturološki procvat. Grad je počeo da poprima karakteristike evropske metropole, pa je knjaz Nikola 1896. godine, objavio da će Cetinje trajno ostati prijestonica Crne Gore. Krajem XIX i početkom XX vijeka izgrađene su na Cetinju posebne zgrade za poslanstva sa elementima reprezentativnosti i prestiža, pa ih je danas na Cetinju sačuvano 11. Namjenski, za potrebe poslanstva, objekat je najprije izgradila Austrougarska, potom Rusija, Italija, Francuska i Velika Britanija. USA je za svoje diplomate koristila hotel, dok su za potrebe svojih predstavništva Srbija, Turska, Grčka, Bugarska, Njemačka i Belgija iznajmljivale uglavnom bolje cetinjske kuće u blizini Dvora.

3.1. Austrougarsko poslanstvo - Fakultet likovnih umjetnosti

Krajem XIX vijeka (1898 god.), na kraju Bajove ulice, izgradjeno je Austrougarsko poslanstvo, sa preovlađujućim elementima romanskoga i gotškoga stila. U sklopu poslanstva, podignuta je i rimokatolička kapela, a u sastavu prostrane parcele sa parapetnim zidom i ogradom od kovanog gvožđa, nalazi se tenisko igralište. Danas je u ovoj zgradi smješten Fakultet likovnih umjetnosti.

Slika 20: Austrougarsko poslanstvo

Izvor: <https://www.google.me/url?sa=i&source=images&cd>

3.2. Rusko poslanstvo - Ministarstvo vanjskih poslova

Rusija 1900. godine počinje sa izgradnjom svoje ambasade, po projektu italijanskog arhitekta Koradinija. Izgradnja ovog reprezentativnog zdanja završava se 1903. godine. Objekat je smješten u prostranom vrtu, oivičen ogradom i kapijom od kovanog gvožđa, sa dvijema stražarskim kućicama. Barokno stilsko obilježje, Rusko poslanstvo čini jednom od najraskošnijih cetinjskih zgrada. Nedavno rekonstruisan, ovaj objekat je planiran da se da na korišćenje Ministarstvu vanjskih poslova.

Slika 21: Rusko poslanstvo

Izvor: <https://www.google.me/search?rlz=1C1GGGE>

3.3. Italijansko poslanstvo - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“

Italijanska ambasada je djelovala na Cetinju od 1910. godine u sopstvenom zdanju, sazdanom po nacrtu čuvenog arhitekta Koradinija. Ovdje, za razliku od zgrade Ruskog poslanstva, Koradini pribjegava mirnijem arhitektonskom izrazu, pa objekat karakterišu mirne fasade i ulazni trijem iznad kojeg je prostrani, svečani balkon. Objekat je smješten u prostranom parkovskom prostoru sa teniskim igralištem i kultivisanim zelenim površinama. Za potrebe poslanstva zgrada je služila do 1916. godine, a danas je u njoj smještena Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“.

Slika 22: Italijansko poslanstvo

Izvor: <http://montenegrina.net/wp-content/uploads/2017/Narodna-biblioteka-560.jpg>

3.4. Francusko poslanstvo – Centralna narodna biblioteka Đurđe Crnojević

Zgrada Francuske ambasade, locirana u Katunskoj, danas Njegoševoj ulici, završena je 1910. godine, uoči proglašenja Crne Gore za kraljevinu. Služila je potrebama diplomatskog predstavništva Francuske do kraja 1916. godine. Po kazivanju, nacrt zdanja je bio namijenjen za francusku ambasadu u Kairu, ali je greškom došlo do zamjene nacrta. Vrijednost objekta ogleda se u njegovom istorijskom značenju, arhitektonskom rješenju i likovnosti, gdje je, komponovanjem krovnih prozora i dimnjaka, obradom fasada sa smjelom kombinacijom materijala, grubog kamena u sokli, rustičnog betona i dekorativnih raznobojnih keramičkih pločica, ovaj objekat, prvi na Cetinju, izrazio jasne stilske odlike savremenog stila-secesije.¹⁶ Duž objekta i pripadajuće mu parcele, teče ogradni zid, kombinovan sa elementima od kovanog gvožđa. Svojom smjelo oblikovanom fasadom, prvom primjenom armiranog betona na Balkanu i čistotom stila, izdvaja se od ostalih reprezentativnih zdanja na Cetinju.¹⁷ Zgradu Francuskog diplomatskog predstavništva danas koristi Centralna narodna biblioteka „Đurđe Crnojević”.

¹⁶ Grupa autora, *op. cit.*, str. 51.

¹⁷ <http://www.cetinje-mojgrad.org/2009/11/znamenitosti-cetinja/>, (16. 08. 2018., u 13h)

Slika 23: Francusko poslanstvo

Izvor: <https://www.trekearth.com/gallery/Europe/Montenegro/South/Cetinje>

3.5. Britansko poslanstvo - Muzička akademija

Poslije Berlinskog kongresa i Engleska uspostavlja svoje stalno diplomatsko predstavništvo. Od 1912. god. ono je bilo smješteno u sopstvenom zdanju, urađenom po nacrtu engleskoga arhitekta Hartija, koji je, u duhu engleskog tradicionalizma, objekat projektovao kao engleski ljetnjikovac.¹⁸ Zgrada je spratna, sa jednostavnim trijemom i niskim parapetnim zidom sa ogradom od kovanog gvožđa. Sprijeda je kultivisana zelenom površinom i prostranim vrtom i gradskim parkom u zaleđu. Danas je u njoj smještena Akademija muzičkih umjetnosti.

Slika 24: Britansko poslanstvo

Izvor: <https://www.google.me/url?sa=i&source=images&cd=&cad>

¹⁸ *Ibidem.*

3.6. Srpsko poslanstvo - Etnografski muzej

Zgrada bivšeg Srpskog poslanstva se nalazi naspram kraljevskoga dvora na Cetinju. Radi se o jednostavnom pravougaonom objektu sa spratom i potkrovljem, tipičnoj cetinjskoj kući onog vremena. Danas je u ovoj zgradi smješten Etnografski muzej.

Slika 25: Srpsko poslanstvo

Izvor: <https://www.google.me/url?sa=i&source=images&cd=&cad>

3.7 Tursko poslanstvo - Fakultet dramskih umjetnosti

Zgrada Turskog poslanstva je bila smještena u privatnoj stambenoj zgradi u ulici Baja Pivljanina, u istorijskom jezgri grada. Krajem XIX vijeka, ovaj jednostavan objekat pravougaone osnove, na sprat, po odobrenju knjaza Nikole, za potrebe svog diplomatskog predstavništva kupila je Turska. U zgradi, tada poznatoj pod nazivom "Pašina kuća", poslanstvo je djelovalo do 1912. godine. Danas je u njoj smještena Akademija dramskih umjetnosti.

Slika 26: Tursko poslanstvo

Izvor: <https://www.google.me/imgres?imgurl=http%3A%2Fwww.crnagoraturkska.com%2F>, (15. 08. 2018., u 14h)

3.8. Bugarsko poslanstvo - Gradska kafana

Bugarsko poslanstvo se nalazi na Dvorskom trgu, (nekadašnja Dvorska ulica) s bočne strane dvorca Kralja Nikole. U ovoj privatnoj porodičnoj kući početkom XX vijeka bila je smještena bugarska ambasada koja je plaćala zakupninu za svo vrijeme korišćenja ovog prostora. Objekat bivšeg Bugarskog poslanstva ima komfornu baštu i u njemu se danas nalazi Gradska kafana.

Slika 27: Bugarsko poslanstvo

Izvor: <https://www.google.me/url?sa=i&source=images&cd=&cad>

3.9. Njemačko poslanstvo

Njemačko poslanstvo je bilo smješteno u privatnoj kući u Njegoševoj (Katunskoj) ulici od 1906. do I svjetskog rata 1914. godine. Tipična spratna cetinjska kuća, zidana od kamena, kasnije malterisanog sa malim balkonom i mansardnim potkrovljem danas je u funkciji stambenog objekta.

Slika 28: Njemačko poslanstvo

Izvor: <https://www.google.me/imgres?imgurl=http%3A%2F%2F2.bp.blogspot.com>

3.10. Belgijsko poslanstvo

Belgijsko poslanstvo je najkasnije uspostavljeno diplomatsko predstavništvo na Cetinju. Ustanovljeno je 1910. godine, kada je Crna Gora proglašena za kraljevinu, a funkcionisalo je do 1914. godine. Ova, nekada privatna kuća, smještena na Dvorskom trgu, naspram Bugarskog poslanstva, danas je u vlasništvu Opštine Cetinje.

Slika 29: Belgijsko poslanstvo

Izvor: <https://www.google.me/url?sa=i&source=images&cd=&cad>

3.11. Grčko poslanstvo

Grčka je bila među prvim državama koja je nakon Berlinskog kongresa uspostavila diplomatske odnose sa Crnom Gorom i postavila poslanstvo na Cetinje. Zvanični diplomatski odnosi između Knjaževine Crne Gore i Kraljevine Grčke trajali su do 1918. god. Za svoje diplomatsko poslanstvo Grčka je koristila zakupljene privatne kuće, najprije blizu Vojnog stana, a kasnije u Njegoševoj, pa na kraju u Ivanbegovoj ulici.

3.12. Američko poslanstvo

Diplomatsko predstavništvo SAD-a, ustanovljeno je na Cetinju početkom XX vijeka. Bilo je smješteno u *Lokandi* (kasnije Grand hotelu), prvom javnom hotelu, sagrađenom 1864. godine. U početku je to bila prizemna zgrada sa osam soba i restoranom. Početkom 1881. godine dograđen je sprat tako da je ona tada imala 20 soba, veliki salon, dva restorana, kafanu, kupaonicu, savršenu francusku kuhinju i podrum snabdijevan

najboljim francuskim vinima i likerima. Bila je stjecište mnogih poznatih domaćih i inostranih ličnosti, a pružala je niz aktivnosti za zabavu i razonodu. Izuzetno ljubazno osoblje se brojnim gostima Lokande obraćalo na šest jezika (francuskom, njemačkom, engleskom, italijanskom, ruskom i grčkom). U njoj se igrao bilijar, šah, karte, organizovale su se igranke, maskenbali, zabave rezervnih oficira, dočeci Nove godine, izbor mis Crne Gore. Tokom vremena, u njoj se stvorio krug nacionalne omladine, koju su sačinjavali na strani školovani Crnogorci, otmeniji građani i stranci nastanjeni na Cetinju.¹⁹ Objekat je srušen nakon zemljotresa 1979. godine.

Slika 30: Grand hotel - Lokanda

Izvor: <http://www.cetinje-mojgrad.org/2012/04/senat-razmatrao-obnovu-lokande/>

¹⁹ *Ibidem.*

4. SPOMENIČKO NASLJEĐE CETINJA

4.1. Mauzolej vladike Danila na Orlovom kršu

Mauzolej vladike Danila je prvi sačuvani javni spomenik na Cetinju. Maketu spomenika uradila je knjeginja Jelena. Čini ga sarkofag na podijumu, na čijoj je ploči predstavljen skiptar. Iznad sarkofaga uzdiže se baldahin.

Slika 31: Mauzolej vladike Danila

Izvor: http://www.mnmuseum.org/OLKR/Orlov_Krs.JPG

4.2. Spomenik Lovćenska Vila

Na platou ispred Vlačke crkve podignuta je 1939. godine *Vila*, monumentalni, memorijalni spomenik, istaknutog crnogorskog vajara Rista Stijovića, u znak sjećanja na 350 iseljenika - dobrovoljaca koji su izgubili život na brodu potopljenom nadomak Medove, 1916. godine. Na visokom postamentu postavljena je figura žene sa podignutim mačem i lovorovim vijencem, okrenuta u pravcu Lovćena, odnosno mora. Sa strana su postavljeni bareljefi sa scenama putovanja, brodoloma i spašavanja preživjelih.²⁰

²⁰ *Ibidem.*

Slika 32: Lovčenska Vila

Izvor: <http://a4.pbase.com/g1/97/490897/2/93248575.vEa3ran0.jpg>

4.3. Mauzolej Petra II Petrovića Njegoša na Lovćenu

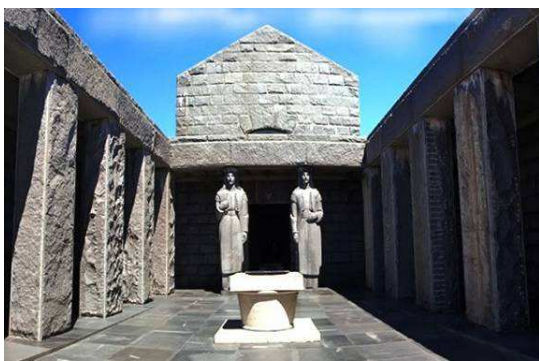
Na Lovćenu - na Jezerskom vrhu, na visini od 1660 m nalazi se Mauzolej Petra II Petrovića Njegoša. Podignut je 1974. godine po nacrtu čuvenog vajara Ivana Meštrovića. To je najviši mauzolej na svijetu, do kojeg vodi 461. stepenik, najvećim dijelom kroz tunel. Poslije velikog uspona, izlazi se na kamenu terasu na koju se nadovezuje predvorje sa bunarom.

Slika 33: Njegošev mauzolej na Lovćenu

Izvor: <http://www.cetinje-mojgrad.org/wp-content/uploads/2009/11/guvno-na-lovcenu-300x184.jpg>

Ulaz u kapelu simbolično čuvaju dvije monumentalne karijatide, stilizovane figure Crnogorki, isklesane u mermeru. U kapeli je sjedeća, grandiozna mermerna figura Njegoša – mislioca sa otvorenom knjigom u krilu i orlom iznad glave.²¹

Slika 34, 35: Njegošev mauzolej na Lovćenu

Izvor za slike 34 i 35: <http://www.mnmuseum.org/Gallery/PanoView/Mauzolej%201.jpg>

4.4. Spomenik Ivanu Crnojeviću

Slika 36: Spomenik Ivanu Crnojeviću

Izvor: <http://www.cetinje-mojgrad.org/wp-content/uploads/2009/11/ivan-crnojevic-2-269x300.jpg>

Na centru skvera ispred Dvora kralja Nikole, nalazi se spomenik Ivana Crnojevića, osnivača Cetinja, podignut 1982. godine, povodom petsto godina od osnivanja grada.

²¹ *Ibidem.*

5. ETNOGRAFSKI MUZEJ KAO ČUVAR KULTURNE BAŠTINE

Etnografski muzej Crne Gore na Cetinju osnovan je 1951. godine, u vrijeme kada nastaju mnogi drugi muzeji i kulturne institucije u Republici. Smješten je u zgradi bivšeg Srpskog poslanstva. Muzej posjeduje oko 4500 predmeta prikupljenih iz svih krajeva Crne Gore, a vanredno bogate i značajne zbirke ilustruju kulturu stanovanja, način privređivanja, oblačenja, ukrašavanja, kićenja... Zato se s pravom može reći da je Etnografski muzej ne samo čuvar bogate kulturne baštine, već i značajan reprezent narodnog života i kulture etnički i vjerski raznolikog stanovništva Crne Gore.

Predmeti su razvrstani u više zbirke i datiraju uglavnom iz XIX i prve polovine XX vijeka.

5.1. Zbirka privrednih predmeta

Teritorija današnje Crne Gore, shodno kulturno-geografskom principu, pripada dvijema zonama – dinarskoj i jadranskoj. Specifičan geografski položaj i klimatski uslovi određivali su način privređivanja, što je uticalo na cjelokupan život stanovništva. Stočarstvo je bilo osnovna privredna djelatnost dinarske zone, dok su ribarstvo, maslinarstvo i vinogradarstvo predstavljali najznačajnije privredne djelatnosti u jadranskoj zoni.²² Svaka privredna djelatnost zastupljena je u zbirci različitim predmetima. Karakteristični predmeti vezani za stočarstvo su: razne vrste zvona i makaza za strižbu (šišanje) ovaca, štapovi, pojila za stoku, te različite vrste sudova za preradu, čuvanje i prenošenje mlijeka i mliječnih proizvoda. Ribarstvo je oduvijek bilo veoma značajna privredna djelatnost, kako na moru i rijekama, tako i u oblasti Skadarskog jezera. Karakteristični predmeti vezani za ribolov su udice, parangali, mreže i korpe različitih oblika, pletene od pruća ili tanke žice. Veoma dugu tradiciju na ovim prostorima imaju najtipičnije mediteranske kulture – maslina i vinova loza. Maslina je zbog svoje višestruke namjene imala veoma značajno mjesto u životu ljudi. Maslinovo ulje se osim u ishrani koristilo za osvjetljenje, kao platežno sredstvo i kao lijek. U zbirci

²² Markuš B., Đurišić LJ., Rajković T., *Etnografski muzej Crne Gore – Cetinje 1951 – 2011*, Grafotisak, Podgorica, 2011., str. 9.

se nalaze posude za čuvanje ulja – keramički ćupovi i kamena pila različitih oblika i veličina.

Slika 37: Kameno pilo za ulje
Izvor za slike 37 i 38: Lazar Pejović

Slika 38: Posude za preradu mlijeka

Od predmeta vezanih za kulturu vinove loze u zbirci se nalaze: makaze za lozu, pumpa za prskanje loze, korpe za prenošenje grožđa, kazani za pečenje vina i rakije, vinske bačve, boce i dimižane. Zemljoradnja je bila manje ili više zastupljena u zavisnosti od raspoloživih obradivih površina. U krševitim predjelima zemlja se obrađivala jednostavnim alatkama, najviše motikama, metalnim lopatama i krampom – kazmom. Za veće obradive površine najviše se koristilo ralo u koje se uprezao par volova. Brojni predmeti iz zbirke privrede vežu se i za druge, manje zastupljene privredne djelatnosti. Tako na primjer, u vezi sa pčelarstvom, zbirka posjeduje razne vrste košnica; vezano za lov razne vrste zamki (gvožđa) za hvatanje divljih životinja; zatim razne vrste vaga i kantara za mjerenje težine; alatke za rezanje duvana kao i izvjestan broj predmeta koji su služili za prenos dobara – samari, kola itd.²³

Slika 39: Košnice za pčele
Izvor za slike 41 i 42: Lazar Pejović

Slika 40: Uljanik - posuda za čuvanje ulja

²³ *Ibid.*, str. 11.

5.2. Zbirka narodnih nošnji

Narodne nošnje zauzimaju veoma značajno mjesto u našoj tradicionalnoj kulturi. Njihov značaj u prošlosti nesumnjivo je bio velik jer su, pored svoje osnovne funkcije zaštite tijela, bile i jasan pokazatelj statusnog i socijalnog položaja, etničke i vjerske pripadnosti, uopšteno, važan elemenat spoljašnje identifikacije.

U muzeju se čuva bogata zbirka različitih tipova i varijanti narodnih nošnji, koje svjedoče o suživotu u etnički i vjerski različitoj Crnoj Gori, a kao najkarakterističnije izdvajaju se crnogorska suklena i svečana nošnja, dobrotska nošnja i nošnja Bokeljske mornarice, zatim paštrovska i spičanska nošnja, muslimanske nošnje, šestanska i malisorska nošnja.

Iz bogatog mozaika narodnih nošnji teško je izdvojiti najljepšu. Bilo da su rađene od sukna domaće izrade ili finog uvoznog materijala, ukrašene vunanim ili pamučnim, zlatnim ili svilenim nitima, najveći broj nošnji predstavlja izvanredno ostvarenje narodnog stvaraoca. Ipak, po svojoj ljepoti ističe se crnogorska svečana nošnja, koju odlikuje izrada od finih uvoznih materijala i veoma bogati ukras rađen od zlatnog konca u reljefnom vezu. Bez obzira što je ova nošnja svojim bogatstvom predstavljala pravi kontrast skromnim privrednim mogućnostima Crne Gore, vremenom je postala prepoznatljiva kao svečana crnogorska nošnja.²⁴

Slike 41 i 42: Crnogorska svečana muška i ženska nošnja
Izvor za slike 41, 42 i 43: Lazar Pejović

Slika 43: Ženska nošnja iz Paštrovića

²⁴ Đurišić LJ., Rajković T., Markuš B., *Narodne nošnje Crne Gore XIX-XX vijek*, DPC, Podgorica, 2017, str. 21.

5.3. Zbirka nakita

Nakit je dopunjavao i obogaćivao izgled narodnih nošnji. Različite vrste nakita izrađivale su se od srebra ili nekog drugog plemenitog metala, raznim tehnikama. Zbirka nakita posjeduje različite vrste pojaseva. Dominiraju ćemer – srebrni ili pozlaćeni pojasevi, sastavljeni od 3, 5, 7 ili više ploča, međusobno spojenih šarkama. Centralna ploča je uvijek lučno zasvođena i višija je od ostalih. Ovi reprezentativni pojasevi predstavljali su prepoznatljiv ukras crnogorske svečane nošnje. Od ostalog nakita zbirka posjeduje i različite vrste srebrnih i zlatnih minduša, ogrlica i broševa, amajlija, privjesaka, narukvica i prstenja. U muški nakit ubrajaju se toke i ćustek – srebrni ili zlatni lanac sa satom. Toke su pravljene od metala, najčešće srebra, a mogle su biti i pozlaćene. Nose se našivene na prednjicama jeleka. Za toke se smatra da su ostatak nekadašnjeg ratničkog oklopa za grudi koji je vremenom dobio isključivo dekorativnu ulogu.

Slika 44: Ćemer

Izvor za slike 44 i 45: Lazar Pejović

Slika 45: Toke na jeleku

5.4. Zbirka oružja

Zbirka oružja posjeduje veliki broj kubura i ledenica, jatagana i noževa, dugih pušaka – džeferdara i arnautki, kao i veliki broj revolvera. Kubure su kratke puške sa masivnom jabučastom drškom, najčešće okovanom u mesing ili srebro, bogato ornamentisane tehnikom filigrana i granulacije. Ledenice su takođe kratke puške, izrađivane od srebra, sa

vitkom izduženom drškom, rađene tehnikom livenja i iskucavanja. Jatagan je vrsta sablje, specifično savijenog sječiva dužine 60-80 cm, čije su se srebrne korice i drška posebno ukrašavale. Osim u srebru, drške jatagana su se izrađivale i od slonove kosti (tzv. bjelokorci) i roga ili drveta (crnokorci), a oblikom podsjećaju na raširena leptirova krila.²⁵

Džeferdar je vrsta duge puške kremenjače, koja ima bogato ukrašenu cijev i kundak. Cijev je ukrašena srebrom, a kundak je od drveta, lučno savijen, ukrašen sedefom ili srebrom.

Slika 46: Kubura i arbija za nabijanje baruta
Izvor za slike 46 i 47: Lazar Pejović

Slika 47: Jatagani

5.4. Zbirka pokućstva i posuđa

Zbirka pokućstva i posuđa sadrži značajan broj predmeta koji su na teritoriji današnje Crne Gore bili u upotrebi tokom 19. i u prvoj polovini 20. vijeka. U zbirci dominiraju škrinje (sanduk, kovčeg, baul), koje su služile za smještaj odjeće, posteljine, ručnog rada, nakita, novca, hrane, pića i duvana. Škrinja je zauzimala značajno mjesto i u svadbenim običajima, gdje je služila za donošenje nevjestine opreme i darova za mladoženjinu porodicu. Uglavnom su bogato oslikavane, ukrašavane rezbarijom ili kombinacijom obiju tehnika. Tako, npr., na škrinjama rađenim u primorskim gradovima ukrasne kompozicije

²⁵ *Ibid.*, str. 30.

su naturalističke – redovno se srijeće drvo života, saksija sa cvijećem, ptice, šematizovana stabla čempresa i sl.²⁶ Značajan dio zbirke su i stolovači – drvene stolice polukružnog oblika sa naslonom, na kojima obično sjedi najstariji član porodice ili neki uvaženi gost. Naslon stolovača je veoma često ukrašavan rezbarenjem. Pored stolovača zbirka posjeduje veći broj drvenih tronožaca, trpeze različitih veličina, klupe, stolice, kolijevke.

Slika 48: Škrinja - sanduk
Izvor za slike 48 i 49: Lazar Pejović

Slika 49: Stolovač

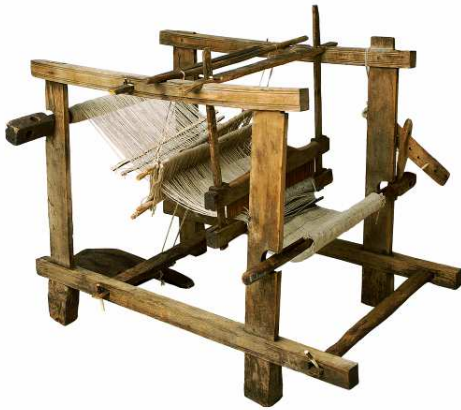
U zbirci pokućstva i posuđa, kao posebna cjelina, izdvajaju se predmeti vezani za ognjište. Vjeruje se da ognjište predstavlja stanište duša umrlih predaka, oko njega se odvija cjelokupan porodični život, obavljaju se razne običajne radnje i porodične svečanosti. Posuđe je pravljeno od različitih materijala – drveta, keramike i bakra i imalo je razne namjene u domaćinstvu – od čuvanja žitarica, mliječnih proizvoda, zimnice, do držanja vode, ulja, masti, meda itd.

5.6. Zbirka predmeta za proizvodnju tekstila

Ovu zbirku čine brojni predmeti koji su neophodni u procesu proizvodnje tekstilnih predmeta: ručne i nožne preslice, vretena, horizontalni i vertikalni razboji, igle za pletenje

²⁶ Rodić, Z., *Zbirka pokućstva*, Etnografski muzej u Beogradu, Čigoja, Beograd, 2006., str. 15.

itd. Tkanine su uglavnom izrađivane na vertikalnom ili horizontalnom razboju. Na razboju su tkani uglavnom ćilimi, krpore, pokrivači, torbe...

Slika 50: Horizontalni razboj
Izvor za slike 50 i 51: Lazar Pejović

Slika 51: Nožna preslica

5.7. Zbirka upotrebnog tekstila

Zbirka upotrebnog tekstila sadrži brojne ćilime, krpore, razne vrste pokrivača i posteljine, zatim stolnjake i miljee, salвете, peškire, zavjese itd. Tekstilno pokućstvo, kao na primjer ćilimi, nijesu služili samo svojoj osnovnoj namjeni, već su umnogome obogaćivali i oplemenjivali unutrašnjost kuće. Brojni predmeti u zbirci kao npr. čaršavi, jastučnice i peškiri ukrašeni su čipkom ili u kombinaciji sa vezom.

Slike 52: Ukrasni peškiri
Izvor za slike 52 i 53: Lazar Pejović

Slika 53: Krpore

5.8. Zbirka muzičkih instrumenata

Zbirka muzičkih instrumenata posjeduje različite vrste svirala i gusala. Gusle, kao tradicionalni instrument bile su neizostavne u skoro svakoj crnogorskoj kući. Uz zvuke gusala se vjekovima radalo, živjelo i slavilo, ali i tugovalo. Gusle su izrađivali zanatlije ili najčešće talentovani, samouki seoski majstori, od javorovog, orahovog, hrastovog ili borovog drveta. Bogato su ukrašavane rezbarenjem s geometrijskom, biljnim, životinjskim i ljudskim likovima. Figurativnost na vratu gusala je veoma izražena. Figure ljudskog lika ili životinja - ptica, divokoza, zmija, konj, često su veoma upečatljive i svojim stilizovanim rješenjima posjeduju značajne likovne vrijednosti.²⁷

Slika 54: Gusle sa gudalom
Izvor za slike 54, 55 i 56: Lazar Pejović

Slike 55, 56: Vrat na guslama - detalj

²⁷ Petrović, Đ., Prošić, M., *Narodna umetnost*, Izdavački zavod Jugoslavija, Beograd, 1983., str. 28.

5.9. Zbirka predmeta za uživanje duvana

Zbirka posjeduje predmete koji čine pribor za uživanje duvana: muštikle, čibuci i lule, tabakere, kožne ili tekstilne duvan-kese, burmutice itd.

Muštikle – pipe, cigareše koje služe za pušenje cigareta izrađene su od drveta, srebra, slonove kosti ili ćilibara. Drvene muštikle su uglavnom ukrašene rezbarenjem, dok su metalne rađene u tehnici filigrana. Lule za pušenje duvana su najčešće od drveta i mesinga, dok su čibuci sa lulom izrađeni od drveta.²⁸

Slika 57: Srebrna tabakera
Izvor za slike 57, 58 i 59: Lazar Pejović

Slika 58: Filigranske muštikle

Slika 59: Kutija za duvan i burmutica

Sagledavajući zbirke Etnografskog muzeja, postaje jasno koliki je njegov značaj u očuvanju i prezentovanju kulturne baštine, ne samo Cetinja, već cjelokupne Crne Gore. Vrednovanje, čuvanje i prezentovanje kulturnog nasljeđa treba da bude, prije svega, potvrda i obilježje nacionalnog identiteta i kontinuiteta, ali i uvažavanja, prožimanja i povezivanja kultura.²⁹ Kulturna baština treba da bude zajedničko dobro cjelokupnog naroda, izraz njegovog duha i autentičnosti stvaralaštva, istorijski dokument i podsticaj budućeg razvoja.

²⁸ Markuš B., Đurišić LJ., Rajković T., *Op. Cit.*, str. 9.

²⁹ Mrvaljević, Dr. J., *Koncepcija razvoja Etnografskog muzeja Crne Gore*, Glacnik cetinjskih muzeja, XI knjiga, Obod, Cetinje, 1978., str. 74.

ZAKLJUČAK

Kulturni resursi su vrijednosti koje se mogu istaknuti kao vodeći proizvod određene destinacije, jer ono što jednu destinaciju čini drugačijom od ostalih jeste njena kulturna baština. Bogatstvo i raznolikost kulturno-istorijske baštine Crne Gore, ljepota i raznovrsnost njenih pejzaža, očuvanje svih prostornih, etničkih i regionalnih raznolikosti koje su se u tom prostoru našle tokom milenijskog djelovanja čovjeka u njegovoj kulturi života i rada, treba da predstavljaju najznačajniji faktor formiranja nacionalnog brenda kojim će Crna Gora graditi svoju najpozitivniju sliku.

Kulturna baština Cetinja je simbioza neprocjenjivih materijalnih i duhovnih vrijednosti, koje se međusobno prožimaju i čine neraskidivo jedinstvo. Kroz sačuvanu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu, na kojoj su sve generacije ostavljale manje ili više prepoznatljiv trag, može se pratiti kontinuitet kulturnog razvoja Cetinja. Upravo na Cetinju su smještene najznačajnije institucije iz oblasti kulturnog nasljeđa Crne Gore, što se može smatrati izvanrednim vrijednostima i potencijalima ovoga grada. Kulturna baština daje određenu autentičnost destinaciji, čini je prepoznatljivom i drukčijom u odnosu prema drugim destinacijama. Za uspješno upravljanje kulturnom baštinom neophodno je podizanje svijesti svih građana o značaju kulturne baštine, kao i aktivno uključivanje javnosti u proces njenog očuvanja, kroz odgovarajuće informisanje i adekvatno obrazovanje o kulturnoj baštini. Efikasno upravljanje, zaštita, vrednovanje i promocija kulturne baštine, naša su obaveza, kako bi i buduće generacije Cetinje osjećale centrom istorijskog i nacionalnog identiteta crnogorskog naroda.

LITERATURA:

- Đurišić LJ., Rajković T., Markuš B., *Narodne nošnje Crne Gore XIX-XX vijek*, DPC, Podgorica, 2017.
- Grupa autora, *Menadžment plan istorijskog jezgra Cetinja*, DPC, Podgorica, 2009.
- Jelinčić, D., *Kultura u izlogu*, Kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima, Meandarmedia, Zagreb, 2010.
- Kapičić, A., Vujačić, V., *Vodič kroz muzeje Crne Gore*, DPC, Podgorica, 2007.
- Kasalica V., *Kulturna baština Crne Gore*, Kulturni centar Bar, Bar 2008.
- Marasović, T., *Kulturna baština*, sv. I, Sveučilišteu Splitu, Split, 2001.
- Markuš B., Đurišić LJ., Rajković T., *Etnografski muzej Crne Gore – Cetinje 1951 – 2011*, Grafotisak, Podgorica, 2011.
- Mitrović, M., Petrović, S., *Sociologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, 1994.
- Mrvaljević, Dr. J., *Koncepcija razvoja Etnografskog muzeja Crne Gore*, Glacnik cetinjskih muzeja, XI knjiga, Obod, Cetinje, 1978.
- Petrović, Đ., Prošić, M., *Narodna umetnost*, Izdavački zavod Jugoslavija, Beograd, 1983.
- Rodić, Z., *Zbirka pokućstva*, Etnografski muzej u Beogradu, Čigoja, Beograd, 2006.
- Šošić, T., *Pojam kulturne baštine - međunarodno pravni pogled*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51., 4/2014.

Internet izvori:

- http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/declaration_cultural_diversity_hr.pdf
- http://www.ief.hr/Portals/0/PDF_zbornik/Bendix_2013_Nasljedstva.pdf
- <http://www.cetinje.me/index.php/me/vodic/kultura/organizacije-i-ustanove>

- <http://www.cetinje-mojgrad.org/2009/11/znamenitosti-cetinja/>
- <http://www.cetinje-mojgrad.org/2009/11/istorijski-razvoj/>
- <http://www.mnmuseum.org/>
- <https://www.klix.ba/vijesti/regija/cetinje-grad-muzej-posjeti-svaki-osmi-turista-u-crnoj-gori/151012028>
- <http://www.mku.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=111218&rType=2>
- <https://www.google.me/search?q=vlaška+crkva&rlz=1C2GGGE>
- <https://dobrocinstvo.rs/wp-content/uploads/2016/04/16-Cetinjski-manastir-jpg>
- <https://www.turizam.com/sr/crna-gora/attraction/view/riznica-cetinjskog-manastira/>
- <https://www.pinterest.co.uk/pin/376472850071128296/>
- <https://www.google.me/search?rlz=1C2GGGE>
- <https://www.google.me/search?q=dvorac+kralja+nikole&tbm>
- <https://www.google.me/search?biw=1396&bih=691&tbm=isch&sa=1&ei>
- <https://www.google.me/url?sa=i&source=images&cd>
- <http://montenegrina.net/wp-content/uploads/2017/Narodna-biblioteka-560.jpg>
- <https://volimpodgoricu.me/wp-content/uploads/2017/11/111334297.jpg>
- <http://a4.pbase.com/g1/97/490897/2/93248575.vEa3ran0.jpg>,
- <https://www.google.me/imgres?imgurl=http%3A%2Fwww.crnagoraturaska.com%2F>
- <https://www.trekearth.com/gallery/Europe/Montenegro/South/Cetinje>
- <http://www.mnmuseum.org/images/Galerija8>.
- <http://www.cetinje-mojgrad.org/wp-content/uploads/2009/11/CRKVA-SV.-A.P>
- <https://cetinje.me/~cetinje/index.php/en/visit-cetinje/cetinje-travel/134-vodic/kultura>